

Papp p Tibor költői gesztusában dominánsnak vélem e mozzanatot. A *Könyv világa* szigorúan a költészet világa. Ezt nemcsak a választott formakíséret s a már említett metaszövegek támasztják alá, hanem az is, ahogyan a költő kötetét megszerkesztette (mottókkal, a *verse s könyvre* utaló alcímekkel, magyarázatokkal látta el), s ahogyan (szójátékkal élve) címet adott neki, jelezve a folyamatot, ahogyan a könnyből – *Könyv* lett.

Papp p Tibor e versei a vállalt formával szemben támasztott szigorúságról és igényességről vallanak, egyéni szókészletről és képrendszerről tanúskodnak, amely úgy tartja tiszteletben a keleti líra formaszabályait, hogy közben a költő egyéni hangját és látásmódját is meg-megvillantja. A *Könyv* versei hangsúlyosan a kísérlet jegyében fogantak. Költőjük szenvedélyesen merült bele a haikuk s vakák különös világába, s ebből a belemerülésből született jó néhány jó költemény és versrészlet. Kérdés, hogy Papp p újabb versélményei számára megfelelő marad-e ez a forma, vagy át kell majd törnie falait. Ezt a dilemmát azonban a további versek fogják eldönteni.

HARKAI VASS Éva

POGÁNY ÉNEKEK SZÓLÓDOMBJÁN

Csörgits József: *Mintha tenyérrel csapnék a fénybe*. Forum–Magyar Szó, Újvidék, 1991

Mikor muravidéki vagy baranyai szerző műveivel találkozom, nem tagadom, megkülönböztetett részrehajlással igyekszem azonosulni költői világukkal. Pedig egyáltalán nem dicséretes módszer ez, mert kérem, objektívnek lenni mindenekelőtt (elemezni és kimutatni, kimutatni és elemezni), ez legyen egy „műtész” vezérelve. Nos, Szúnyogh Sándor *Lendvai rapszódia*ja után tegyünk egy újabb önfelgyelmezési kísérletet Csörgits József lírája felé fordulva.

Az *öngyilkos halak* (1983) és a *Napló a fejfáig* (1989) anyaga ismétlődik meg Csörgits 1991-es kötetében, természetesen friss „betoldásokkal”. Térbeli és időbeli utazásra készleti olvasóját a költő, miközben Baranya és az emberi lét ismerős csücskét rajzolja meg. Gazdag hagyományú, szinte már túl csöndes vidéken haladunk, ahol „a lecsurgó múlt emléke / viaskodik a mával” (Baranya). Kísérteties és szomorú ez a táj. A múlt idő kiháló perceinek a pokla. Emberi alakkal alig találkozni. Néhány általános megjelenés (tömeg, nép), jelenkori és múltbeli népnevek (török, tatár, herold, jazig. . .), eltűnően lévő foglalkozások, testrészek (kérges tenyerek, egy kéz, haja egy lánynak, gyermektalp, gyermekhang. . .) jelzik, költözöben az élet. Az ember emlék – a múlt tartozéka, mint a pogány lovas tekintete, I. Rákóczi harangja és Ács Gida könyvtáralapító tervei. Vénasszonyok és visszafojtott magzatok gyűrűjében az én magára marad a tájjal. Magányát olykor enyhítik a meghitt szeretet fényei, amikor a lankás domboldalakhoz hajol, vagy a hazai utak barna pillantásában fürdik, s kőkénybokrok kékjét szemezi.

A baranyai szőlődombok nemcsak a szépség jegyeit viselik magukon. A táj alkotóelemei, megszemélyesített tárgyai gyakran teljes elesettségről, kiszolgáltatottságról árulkodnak. A szőlőtőkék közt eszelős darazsak keringenek, „köszvényes nádtetők” ereszei alól „későn született farkaskölyökként / vonít, bogáncsot zörget / az eszelős esti szél” (Novemberi etűd). S a képsor kulminációjaként a „lapuló ködben sietnek meghalni a fák”. Mind az ember, mind a környezete, a természeti táj csonkulófélben van. Lassú idő partot mos. . .

Am míg a jelenben „fekete énekkar vércsesikoltása / hull”, a múlt gyógyírt hordoz.

Az idő egyszer ől, máskor újjáéleszt. Pogány lovas kopjafénye tőri át a vers homályát, s egy, az ősmagyarok világához kötődő motívumsor bontakozik ki előttünk, mely beszövi a kötet egészét, erőt, ígéretet támaszt. Elfelejtett földrajzi nevek, tavak és dombhátak, gödrök és vejszék árnyai vonják körénk a készülő varázslat kulisszáit. „Holdfény-nyakú özek” szeméből hullámszik és lüktet az ősi ének, a Tó-sírató ritmusa. Ló és lovasa tavaszünnepet idéz, élénk lobbantva az Új reggel jön piros fényű bizakodását. Sámándobot formálnak a dombok, révül, pörög a sámántánc az egyetlen nap vörös tűzében (Perzselj, te nap). Az „ezüst fiúnak”, Nagy Lászlónak a rokona költő-sámánunk, amint újra és újra bűvös háromszögéhez, az Árpád-kori szórvány népéhez tér meg. Nap és ló, fény és száguldás, szétfröccsenő lendület: „Lova sörénye lobog, / szállnak a gyöngycseppek, / mintha tenyérrel csapnék a fénybe” (Új reggel jön). Rövid életű szikralobbanás ez, mert a szárnyas ló hamarosan ismét a „dióízű elmúlás” ószében bolyong. „Szembe kőp a megtorpanás” – vallja, majd a teljes jövőtlenség apátiájába zuhan. „Kinek, milyen épületnek / verjen alapot a munkás?” – csikordul a kérdés, hiszen, hiszen már a szerelem sem az, aminek lenni illene. Nincs megtartó ereje. „A pogány-fehér halál” képzelet költődik a párkapcsolathoz, s a kedves dacos, harcos szerető, emlékké fakuló volt-lány. Itt járt, s hogy itt járt, én tudom csupán – élhetnének Ady szavaival – mert az Ó valamikori jelenlétét csak mint ékes hasonlatot őrzik a versek: „a teraszon ülve / döbentem rá, / hogy elosont előlem a kék, / a vibrálással teli / szép hónaljú lány, / a télvíz szemű / halkan szerető ég” (Pillanatnyi pihenő).

A kötet Mind meghajlanak a fejfák című ciklusában a zuhanás, a pusztulásba hullás képei, a sakál éve következik. Modern végítélet ez, bulldózerapokalipszis, melynek egyik közvetlen ihletője a romániai magyarság politikai jelene, de Petri György, Tótkés László és Sütő András nevét is emlegethetnénk, ha Csörgits sorainak más ihletőire lennénk kíváncsiak. „Megnó a jaj” a verszakokban, elhatalmasodnak a káosz-képzetek, felerősödnek a rémület hangjai. Mint egy rossz álom, kavarnak a víziók. „Sok az üvöltés, / nagy a tolongás, hörgés, sipítás” (Kiáltás). A teljes bénultság állapotában, a rend kigyószemeitől bűvölten Ady Istent pörölő gesztusai rémlenek föl (Haragban az istennel). Mert Közép-Európában vagyunk, megrekedt eszmék és ideológiák katlanában „hol a gerincesekben megcsömörlik a homo sapiens”, hol „kisistenek röhögnek”. S ahol a pestis, háború, éhség, halál párhuzama hátborzongató valósággá torzul: „Alszol te Föld? / Tisztásaidon, / s furulyaszó nélküli dombokon / évtizedek óta forró bélt szagolnak / újkori farkasemberek vérebei” (Nem adom). Átok és pörlekedés segíthet-e?

Arcal fordulni a szépnek, a szóban, a versben keresni menedéket – lehet-e ez erőforrás? Az én utolsó fogódzójához értünk. Petőfi–Illyés–Nagy László–Csoóri nyomvonalán költve, úgy tűnik, a nyugalom, a jelen idő ellenpontja elérhető valami. De csak úgy tűnik, hiszen Csörgits világában semmi sem állandó, csak a változás. A jövőbeli elefántcsonttorony magánya (mert van-e és lesz-e kihez szólni?) rémít, hogy azután a naplótöredékként eladagolt sorokban élénk ugorjon egy másik pillanat elhatározása: „Eladom a lovam, / régi, kedves lovam”. Majd felvetődik a távozás, az indulás perspektívája. A szőlődombok tövében, minden vágy és fájdalom ellenére a jövő nem e világi ígéret, más bolygóra való. A költő elhallgatása nem jelenti a vers vereségét is. A betűk szava örök, hatása folyamatos, mint az élet körforgása: „a könyvet el lehet égetni, / de a meleggél, az erővel mi lesz? / Hó lesz, mely felhőbe szökik / és villám, majd ismét tűz. / Ebből tragédia, miből vers, / a versből könyv. / A könyvet el lehet tüzelni” (A könyvet el lehet égetni). Így már lehet helye a csendes önmegadásnak, akár a halál felé fordulva is. A végső tanulság: „kihalmi fájdalmasabb, / mint meghalni”.

CSAPÓ Julianna